

Koltai Tamás

Bordélyból börtön

WILLIAM SHAKESPEARE: SZEGET SZEGGEL

Az a fiktív Bécs, amelyet Silviu Purcărete a *Szeget szeggel* craiovai előadásában ábrázol, morális félektől megszabadult, elzüllött város. Ismerős kelet-európai lepusztultságot áraszt, anélkül hogy konkrét időbe-térbe volna helyezve. Inkább valamilyen festői groteszk érződik a tömegben, a műsorfüzet Bruegelre utal, de Hogarth vagy Daumier karikatúrái is eszünkbe juthatnak. A promiszkuitás képei: elrajzolt, nyomorék alakok, ziláltak, fogatlanok, lerongyolódottak, sivár gesztusokkal, bábszerűen üzekednek, onanizálnak – rongyba-

ként érkeznek vissza a közéletbe – a szimplifikálók romantikus meséje volt, és rég megdőlt. Legföljebb az a kérdés, melyikük rosszabb. Vincentio herceg (Ilie Gheorghe) a craiovai előadásban megnyerő, könnyed modorú, hatvanas úriember, Angelo (Valentin Mihai) zömök, lenyalt hajú, gátlásos kádertípus, sötét öltönyben. A herceg karakterére utal, hogy végig ott van mellette bizalmasa, egy néma kísérő, készséges és ambivalens figura, turbánban és bajusszal (nő játssza); kettőjük kapcsolatát illetően széles asszociációs mező nyílik.



Valentin Mihai
(Angelo)
és Ana Ularu
(Izabella)

bák is vannak köztük –, „bordély az egész világ”. Csupa kacskaca, kifordult végtagú, szifilisz, hülyén vigyorgó figura, egyikük cafatokban húzza le a hasáról a hámló bőrt. Időnként füst lepi el a teret, vonatzakatolás hallatszik, mintha isten háta mögötti vidékre utaznánk. A színpad elején, kétoldalt egy-egy négyszögletes asztal, rajta állólámpa, iratok, táskarádió – provinciális közintézmények, felügyelni kívánt helyek, börtön, kórház, bentlakásos iskola folyosóján, portáján, teremsarkában látni ilyeneket. Mégiscsak Kelet-Európa.

Purcăreteinak rossz véleménye van a világról. Akárcsak Shakespeare-nek. Az ideiglenesen visszavonuló jó Vincentio herceg mítosza – aki helytartójára, Angelóra bízta a rendcsinálást, s inkognitóját használva fel ártatlanok és bűnösök manipulálására, igazságosztó kegyúr-

A hatalom átadásának jelképeként tollat nyújt Angelónak, majd teátrálisan szájon csókolja kinevezett utódját – ennél jobban nem is hozhatná zavarba. Angelo első intézkedése a hatalomban, hogy hisztérikusan letörli az utcai falfirókákat.

A tömeg végig főszereplő, amiből nyilvánvaló, hogy a közállapotokról van szó. Amikor Izabella (Ana Ularu) fölkeresi Angelót, hogy kegyelmet kérjen bátyjának, Claudiónak, a tömeg jelen van, és élénk gesztusokkal, morajlással irányítja a lány lépéseit: biztatja, ha lankad, nem engedi kimenni, ha föl akarja adni a kérést, de azt is helyteleníti, ha túllő a célon, például a helytartó nyakába ugorva lábaival átkulcsolja a derekát. Csakhamar elkezdődik a tömeg megrendszabályozása, hangtölcséres kommandó lép működésbe, vad, üvöltő

hajkurászás után a kézre kerülteket lábuknál-karjuknál összekötözve húzzák át a színpadon. Az egyéni megtorlás sem marad el, Claudio és Júlia leragasztott szájjal, székhez kötözve várja a sorsát, később látszanak a véres kínzás nyomai is. (Az állapotos Júlia hasáról aztán kiderül, hogy kispárnatömés, ami ambivalens helyzetet teremt: a bűnné nyilvánított nemiség és az ártatlan áldozatok mint az általános csalás részei együttesen segítenek véleményt alkotni az erkölcsi viszonyokról.)

Angelóban összeütközik a karrierkonform puritán és a hatalomtól gátlástalan ösztönlény. Csak rövid ideig áll ellen Izabella iránti gerjedelmének, egyre fékevesztettebben ostromolja, végül meztelenre vetkőzik, és őrjöngve, egy asztal tetején követeli az apácaruháját mindvégig meg sem oldó lányt. A herceg, ha ezt a jelenetet nem is, Angelo ámokfutását szemmel tartja, akkor is jelen van, amikor szerepe szerint nem kellene, furcsa „papi” álruhájában – sötét szemüveg, szorosan a fejére simuló kapucni, mintha motorosfelszerelés lenne – közvetlen közről, néha az arcába bámulva figyeli és hallgatja a helytartót. Kedélyességét inkognitójában sem veszi el, Izabellát a térdére ültetve avatja be terveibe – közben egy kicsit meg is tapogatja –, Mariannát tréfálkozva veszi rá az Izabellát helyettesítő szerepcserés elhálásra. (Ami Mariannát nem akadályozza meg abban, hogy utálja tökéletes hasonmását – ugyanolyan zárt apácaruhát viselnek –, és első találkozásukkor beleharapjon vetélytársnője feléje nyújtott kezébe.) A herceg mellé szegődő nagyszájú Lucio (Sorin Leoveanu) itt amolyan meghatározhatatlan funkciójú gondnok vagy „ügyeletes” – hivatalban, börtönben vagy kórházban –, általában valamelyik elülső asztalnál ül, föl-le oltogatja a lámpát, zenét hallgat a táskarádió, Angelo szexuális őrjöngése közben például többször bekapcsolja ugyanazt a groteszk, jódlizó énekest, mintegy kajánul aláfestve az „aktust”.

Az előadásban mindez a legegyszerűbb, vizuális hatásában mégis különleges scenikával történik. A színpadot három oldalról szürke, félmagas panelek határolják – a díszletet és a jelmezeket Gabriel Mănescu társaságában a rendező tervezte –, amelyek könnyed siklással változatos tereket tudnak kialakítani, a szemközt lévő például előresuhan (dupla panel, mögötte ott marad egy másik), az oldalsók résein pedig újabb panelek szabdadják más-más méretűre és alakúra a soron következő jelenetet. Ahogy kisiklanak, mögöttük új helyszínek jönnek létre egy-egy székkel, asztallal, fölshórt szalmával, lefektetett bábuval, a kínzások nyomán falra kent vagy a padlóra folyt vérrel. A világítás, a zene, a csoportok koreográfiája puritán voltában is erős teatralitást nyújt. A színészi játék pedig káprázatos: akkora a személyiségek súlya, hogy nincs szükség *kitett* játéokra, élesen kirajzolt egyéni kontúrookra – hivalkodó önreprezentációra –, a karakterek, a viszonyok, a szituációk a fölstillizált közegben a pszichorealizmus erőltetése nélkül is plasztikusak, egyéniek, pontosak és hihetetlenül *természetesek*.



Koncz Zsuzsa felvételei

Ilie Gheorghe (Vincentio), Ana Ularu (Izabella) és Gina Călinoiu (Egy fiú)

Mire a herceg visszaérkezik, a megrendszabályozott világ már olyan, akár egy börtönkórház vagy kataton betegek tébolydája. Három sor szögletes asztalnál, az „ebédlőben” ülnek a *bentlakók* – eddigi viseletük most, alig észrevehető változással, pongyola és papucs –, merev bábokként kanalazzák a semmit a műanyag tányérokba. A herceg „bizalmasa” segítségével oldalt, a jelenet centrumán kívül öltözik át – később összevetnek egymással a jól sikerült tréfán –, de a végső metamorfózis a szcena közepén történik, úgy, hogy a pimasz Lucio a „pap” fejét ütve fokozatosan lehámozza róla a kapucnit. A kataton ápoltak minden ütésre felszisszennek félelmükben. A „megmentett” Claudio merev, életelen szalmacsutak az egyik oldalsó asztalnál, akit a herceg „életre kelt”. A „hepiend” maga a rémálom. Hátul „összeadják” a szinte bábuvá vált Angelót és Mariannát (borzalmas „konfettit” is szórnak rájuk), Luciót ugyanott véresre verik, félholtan támolyog előre, a házassági ajánlat rémületétől esztét veszített Izabella keserűen cinikus nevetéssel követi.

A „bűnt” sikerült kiirtani, Vincentio herceg nyugodtan uralkodhat biológiailag és szellemileg kiherélt népe fölött.